

ное преступление находит свое отражение в статье 293 УК России в разделе «Преступления против государственной власти, интересов государственной службы в органах местного самоуправления».

Статья 422 УК Украины предусматривает уголовную ответственность за разглашение сведений военного характера, составляющих государственную тайну, или утрату документов либо материалов, содержащих такие сведения. Данные виды преступлений в уголовном законодательстве России также относятся не к воинским преступлениям, а к преступлениям против государственной власти и находят свое применение в статьях 283 и 284 Уголовного кодекса Российской Федерации. Также можно отметить, что расследованием данных видов преступлений занимаются органы Федеральной службы безопасности России. Если же преступления совершил военнослужащий, то расследованием занимаются органы военной контрразведки. В остальном, различий между военнослужащими и любым другим гражданином, совершившим данное преступление, нет.

Можно отметить, что в Уголовном кодексе России нет статей, предусматривающих уголовную ответственность за сдачу или оставление противнику средств ведения войны, за самовольное оставление поля сражения или отказ действовать оружием, за

добровольную сдачу в плен, за преступные действия военнослужащего, находящегося в плену, за мародерство, за насилие над населением в районе военных действий, за дурное обращение с военнопленными, за незаконное использование символики Красного Креста и Красного Полумесяца и злоупотребление ими.

Таким образом, проанализировав вышесказанное, можно сделать вывод, что военно-уголовные законодательства России и Украины имеют свои отличительные особенности, выражающиеся, в первую очередь, в отсутствии в уголовном законодательстве России некоторых видов преступлений в главе, посвященной воинским преступлениям, и особенно в отсутствии ряда статей за воинские преступления, совершаемые во время ведения боевых действий.

Это, конечно, не может служить поводом для поспешного вывода о неполноценности военного законодательства России и неспособности органов военной прокуратуры в Российской Федерации справиться с преступностью в армии, однако, как показывает сравнительное исследование, у российского законодателя имеется еще достаточный резерв для дальнейшего совершенствования своего военно-уголового законодательства.

Поступила в редколлегию 20.02.2003

ВОЛОХ В.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВО-КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ І РОСІЇ

На базі порівняльного аналізу розглянуті системи військово-кримінального законодавства України і Російської Федерації, установлені їхні загальні риси і відмітні ознаки.

***

VOLOH V.V. THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE MILITARY-CRIMINAL LOCAL LAW OF UKRAINE AND RUSSIA

On the basis of the comparative analysis the systems of the military-criminal local law of Ukraine and Russian Federation are reviewed, their common features and distinctive tags are established.

УДК 34.03:378.147

Т.Г. ГРИЦЯ

Національний університет внутрішніх справ

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ВІДОМЧИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Розглянуті особливості організації змісту навчально-виховного процесу в навчальних закладах системи МВС шляхом удосконалення його нормативно-правового забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення організації змісту навчально-виховного процесу в відомчих закладах освіти системи МВС є найважливішою складовою професійної підготовки особового складу органів, служб та підрозділів внутрішніх справ на сучасному етапі розвитку суспільства і

держави. Професійна підготовка особового складу в юридичній літературі визначається як організований і цілеспрямований процес оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань [1, с.84]. Вважаємо за необхідне додавати до

такого визначення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ (ОВС) ще й те, що це не лише організований та цілеспрямований процес оволодіння необхідними для ефективного виконання посадових обов'язків знаннями, уміннями й навичками, але й планомірний та поетапно-структурований процес.

До основних завдань професійної підготовки на сучасному етапі відносять: навчання працівників вмілому виконанню службових обов'язків відповідно до вимог принципу законності; забезпечення постійної готовності до виконання повсякденних оперативно-службових завдань та ефективних дій в умовах складної оперативної обстановки; формування у осіб рядового і начальницького складу високих моральних якостей і почуття особистої відповідальності за виконання своїх посадових обов'язків; удосконалення навичок керівного складу у навчанні підлеглих щодо впровадження у практику службової діяльності досягнень науки і техніки, передових форм та методів роботи, основ наукової організації праці й управління; досягнення високого рівня технічної підготовки особового складу [2, с.198-199].

Наповнення завдань та функцій ОВС соціальною складовою обумовлює необхідність перегляду та подальшого удосконалення нормативно-правового забезпечення організації змісту навчального процесу в відомчих закладах освіти. Сьогодні до загальних тенденцій нормативно-правового забезпечення навчально-виховного процесу, здійснюваного у відомчих закладах освіти, слід віднести наступне. По-перше, відбувається його радикальна якісна новелізація, спостерігається інтенсифікація як загальної, так і відомчої правотворчості, тобто зростання кількості нормативно-правових актів у сфері організації та функціонування досліджуваної складової національної правоохоронної системи. По-друге, триває урізноманітнення форм (джерел) правотворчості. Найважливіші питання побудови, організації та функціонування органів системи МВС України, відомчої освіти та діяльності їх особового складу регулюються різноманітними за юридичними силою і формою нормативно-правовими актами: Конституцією, конституційними та поточними законами, указами, постановами, положеннями, розпорядженнями, інструкціями, наказами, рішеннями різних загальних і соціальних об'єктів правотворчості. По-третє, це зменшення рівня формалізованості нормативно-правового забезпечення, ступеня визначеності і його норм щодо тих відносин, які можуть бути вирішеними на місцях безпосередніми учасниками певних службово-трудова чи навчально-виховних відносин.

Відповідно до означених тенденцій доцільно

визначити такі особливості даного різновиду нормативно-правового забезпечення:

1. Його міжгалузевий характер, оскільки воно містить норми різних галузей права. Найбільше значення в ньому мають норми адміністративного та трудового права, але разом із тим багатогранність самої освітянської діяльності у відомчих закладах освіти МВС України дає підстави включати до складу досліджуваного нормативно-правового забезпечення також норми цивільного, фінансового, кримінального, цивільно-процесуального та інших галузей права

2. Множинність нормативних актів, що регулюють різноманітні аспекти і питання професійної підготовки особового складу для органів, служб та підрозділів внутрішніх справ України. Привертає увагу незначна кількість законів у галузі даного нормативно-правового забезпечення, що пояснюється, на нашу думку, складною і повільною процедурою їх прийняття, і тим, що навчально-виховні відносини надто рухомі та динамічні, а це вимагає внесення змін, спрямованих на вдосконалення навчально-виховної діяльності. Таке становище забезпечується оперативним прийняттям підзаконних нормативних актів, у зв'язку з чим спостерігається перекіс даного нормативно-правового забезпечення на бік відомчих нормативних актів (постанов, інструкцій, положень і правил), які видаються для виконання і в межах закону, і покликані усунути прогалини у відповідному правовому регулюванні [3, с.63].

3. Основний масив нормативно-правового забезпечення організації змісту навчального процесу в відомчих закладах освіти складається з результатів відомчого нормотворення. Стосовно закладів освіти МВС України виразно простежуються дефекти та недоліки останнього: безсистемність розвитку позитивного правового забезпечення, величезна кількість змін і доповнень до нього, причому в основному до актів, прийнятих уже після проголошення незалежності України; внутрішня суперечливість; правова неврегульованість багатьох службово-трудова та навчально-виховних відносин, що об'єктивно вимагають такого регулювання, недостатня наукова обґрунтованість нормативно-правових актів, іноді їх декларативність, безадресність, відсутність у багатьох актах механізмів їх реалізації; відсутність цілісної відомчої програми розвитку нормативно-правового забезпечення та визначення пріоритетності у прийнятті відповідних актів; негайна необхідність перегляду й доповнення Концепції відомчої системи підготовки кадрів МВС України.

Ці недоліки і дефекти очікують свого позитивного вирішення, можливого лише за умов здійснення науково виважених і практично перевірених

удосконалюючих заходів, що має відбуватись у двох найзагальніших напрямках. З одного боку, воно повинно віддзеркалювати потреби безперервного реформування органів системи МВС та відомчої освіти; з іншого – подальший розвиток відповідного загального і спеціального законодавства має чинити дієвий вплив на той же процес реформування органів внутрішніх справ і професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу у відомчих закладах освіти.

До більш конкретних удосконалюючих нормативно-правове забезпечення навчально-виховного процесу відомчих закладів освіти заходів, на нашу думку, слід віднести: а) розробку нових законів, необхідність прийняття яких впливає з місця і ролі відомчої професійної підготовки працівників ОВС; б) приведення чинного нормативно-правового забезпечення організації змісту навчального процесу, здійснюваного у навчальних закладах МВС України, у відповідність Конституції України; в) адаптація розглядуваного нормативно-правового забезпечення до норм європейського, міжнародного права; г) забезпечення абсолютної відповідності між нормативними актами та процесом їх реалізації; д) при прийнятті будь-якого нормативно-правового акту важливим є дотримання методології його прийняття. В літературі останню справедливо називають “ланцюгом ефективності” [4, с.69]. Вбачається, що цей ланцюг повинен складатись з наступних ланок: потреба і соціальний інтерес в нормативному акті; цілі, які досягатимуться за допомогою такого, достатність засобів, якими він запроваджуватиметься; конкретні адресати нормативних приписів; система контролю за правильною реалізацією вимог, що містяться в нормативно-правовому акті

Уявляється, що основними із принципів розвитку нормативно-правового забезпечення навчального процесу у відомчих закладах освіти повинні бути: послідовність, комплексність, системність, загальність. Принцип послідовності вимагає, щоб удосконалення нормативно-правового забезпечення відбувалась безперервно. Здійснення принципу комплексності можливе лише за умови забезпечення розглядуваної групи нормативно-правових актів (процесу їх прийняття й реалізації) організаційно-управлінськими, матеріальними, юридичними, психолого-педагогічними та іншими заходами. Принцип системності передбачає узгоджену взаємодію усіх складових нормативно-правового забезпечення організації змісту навчально-виховного процесу в відомчих закладах освіти МВС України. Принцип загальності означає, що у цьому процесі мають приймати участь різні за характером і природою суб'єкти освітньої діяльності щодо навчання й виховання працівників ор-

ганів внутрішніх справ у відомчих закладах освіти.

Необхідність саме цих принципів подальшого розвитку нормативно-правового забезпечення навчально-виховного процесу в закладах освіти ОВС обумовлена потребою постійного удосконалення різних його складових. Якість чинних нормативно-правових актів не залишається незмінною, бо з розвитком, зміною і виникненням нових суспільних відносин в сфері професійної підготовки осіб рядового та начальницького складу означені акти можуть втрачати певні якісні властивості. У зв'язку з цим і виникає потреба у підтримці якісного стану тих чи інших нормативно-правових актів, тобто у постійному їх удосконаленні

Теоретичним і практичним питанням удосконалення законодавства було присвячено чимало наукових праць. Так, І.С. Самощенко визначає удосконалення законодавства як такий його розвиток, в процесі якого воно піднімається на новий, більш високий рівень за своїм змістом і формою [5, с.27]. Удосконалення законодавства також визначається як поліпшення його змісту і форми шляхом внесення у нормативні акти необхідних змін, доповнень, заповнення прогалин, усунення множинності нормативних актів з одних і тих же питань [6, с.44]. Однак, зазначимо, що розвиток законодавства, поліпшення його змісту і форми не відбуваються самі по собі, а є наслідком діяльності компетентних суб'єктів; зміна і доповнення законодавства обумовлені не лише розвитком і зміною відповідних суспільних відносин, але й потребами та інтересами суспільства і юридичної практики; удосконалення законодавства – це, по суті, діяльність компетентних правотворчих органів із постійної підтримки його якісного стану, тобто, якості його змісту і форми. В юридичній літературі якість закону визначається як сукупність його властивостей, що характеризують закон як регулятор суспільних відносин [7, с.44], у зв'язку з чим виокремлюється три аспекти якості закону: соціальний, політичний, юридичний [8, с.110-113]; пропонується вказувати на наступні показники якості законодавства: цілісність, узгодженість, точність, визначеність, повнота, стабільність, динамічність, доступність [9, с.24].

Це дозволяє зробити наступні висновки: по-перше, поліпшення змісту і форми шляхом внесення компетентними правотворчими органами у нормативно-правові акти необхідних змін і доповнень, усунення їх множинності з одних і тих же питань, заповнення прогалин у нормативно-правовому регулюванні відносин освітньої діяльності у відомчих закладах освіти МВС. По-друге, подальший розвиток досліджуваного нормативно-правового забезпечення обумовлений зміною суспільних відносин в сфері професійної

підготовки особового складу в відомчих закладах освіти, потребами й інтересами ОВС та суспільства загалом. По-третє, в результаті удосконалення нормативно-правового забезпечення постійно підтримується та поліпшується його якісний стан. По-четверте, удосконалення означеного нормативно-правового забезпечення – не самоціль. Нарешті, високий рівень потрібний для досягнення практичної мети – бути ефективним регулятором відносин, що виникають в процесі навчання й виховання особового складу для органів, служб та підрозділів внутрішніх справ у відомчих закладах освіти.

З огляду на вищенаведене, логічно сформулювати поняття удосконалення досліджуваного різновиду нормативно-правового забезпечення, як діяльність компетентних органів та посадових осіб з підтримки якісного стану змісту і форми нормативно-правових актів у відповідності з потребами розвитку відносин в сфері професійної підготовки персоналу для органів, служб та підрозділів внутрішніх справ у відомчих закладах освіти. Безперечно, що створити раз і назавжди певне досконале нормативно-правове забезпечення неможливо. Це безперервний процес, що охоплює як діяльність по створенню нових якісних нормативно-правових актів, внесенню в них якісних змін та доповнень, так і усуненню або нейтралізації їх неякісних, руйнівних властивостей.

Вважаємо, що до критеріїв визначення форм удосконалення нормативно-правового забезпечення слід віднести: 1) безпосередній або опосередкований вплив різних видів діяльності на якісний його стан; 2) об'єкт удосконалення (зміст, форма нормативно-правових актів – проектів, тих, що були прийняті, але ще не набрали юридичної сили, та чинних). Уточнимо, що під змістом нормативно-правового акту мається на увазі нормативно-правових приписи, а під його формою – сам текст нормативно-правового акту (словесний виклад нормативно-правових приписів). Виходячи з цього, до форм удосконалення нормативно-правового

забезпечення навчально-виховного процесу у відомчих навчальних закладах слід віднести: обговорення проектів нормативно-правових актів та їх узгодження; експертизу нормопроектів; їх підписання уповноваженими посадовими особами; державну реєстрацію підзаконних нормативно-правових актів відповідними органами юстиції; новелізацію та ревізію чинних і скасування незаконних нормативно-правових актів; офіційне тлумачення чинних нормативно-правових актів і їх систематизацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голосніченко І.П., Шакун В.І., Кириченко І.Г. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підручник. -К., 1995.
2. Іншин М.І. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення початкової підготовки кандидатів на службу в ОВС України // Вісник Національного університету внутрішніх справ. - 2001. -№ 16.
3. Костюченко О. Перспективи вдосконалення банківського законодавства // Право України. - 2001. -№ 9.
4. Медведчук В. Питання ефективності чинного законодавства // Право України. -1998. -№ 6.
5. Самощенко И.С. Совершенствование законодательства – закономерность развитого социалистического общества // Советское государство и право. -1981. -№ 3.
6. Совершенствование советского законодательства на основе Конституции СССР. -К., 1982.
7. Васильев М.П. Законодательная техника: Научно-практическое пособие. -М., 2000.
8. Поленина С.В. Качество закона и эффективность законодательства. -М., 1993.
9. Шлелева Г.Г. Конкретизация юридических норм в правовом регулировании. -Львов, 1998.

Надійшла до редколегії 18.01.2003

ГРИЦА Т.Г. НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ВЕДОМСТВЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Рассмотрены особенности организации содержания учебно-воспитательного процесса в учебных заведениях системы МВД путем усовершенствования его нормативно-правового обеспечения.

***

GRITSA T.G. DIRECTIONS OF ADVANCING OF NORMATIVE-LEGAL MAINTENANCE OF ORGANIZATION OF THE CONTENTS EDUCATIONAL PROCESS IN DEPARTMENTAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The features of organization of the contents educational process in educational institutions of a system MIA are reviewed by advancing its normative-legal maintenance.